

УДК 614.2 – 058:355.12 + 617.52-001

**НОВА МОДЕЛЬ ОРГАНІЗАЦІЇ СТОМАТОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ
ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМ ПІД ЧАС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ**

А.М.Лихота, полковник медичної служби, доктор медичних наук, професор, начальник кафедри щелепно-лицевої хірургії та стоматології Української військово-медичної академії
В.В. Коваленко, полковник медичної служби, кандидат медичних наук, доцент, доцент кафедри щелепно-лицевої хірургії та стоматології Української військово-медичної академії
М.З.Лищишин, полковник медичної служби, начальник Центральної стоматологічної поліклініки Міністерства оборони України – головний стоматолог Міністерства оборони України

Резюме. У статті проаналізовано стан організації стоматологічної допомоги військовослужбовцям під час збройного конфлікту на Сході України. Дана характеристика сил та засобів, що формують модель організації стоматологічної допомоги військовослужбовцям в зоні проведення антитерористичної операції. Підкреслена роль пересувних стоматологічних кабінетів в створеній моделі надання стоматологічної допомоги.

Ключові слова: антитерористична операція, модель організації стоматологічної допомоги, військовослужбовці, пересувний стоматологічний кабінет.

Вступ. Під час збройного конфлікту на Сході встановлено, що існуюча система надання стоматологічної допомоги військовослужбовцям виявилася недосконалою в умовах проведення антитерористичної операції. [4, 5].

В ході тривалого періоду реформування стоматологічна служба Збройних Сил України втратила можливість ефективного маневрування силами і засобами та спроможність надання сучасної допомоги в польових умовах. Надання ж стоматологічної допомоги військовослужбовцям інших силових структур за межами їх постійної дислокації проблематичне, а часто і майже неможливим, через відсутність в їхніх підрозділах штатних лікарів-стоматологів. [7].

Окремої уваги заслуговує питання відновлення штатних пересувних стоматологічних кабінетів та їх укомплектування, відповідно до європейських стандартів [1, 2, 3].

Мета роботи – створення сучасної ефективної моделі надання стоматологічної допомоги військовослужбовцям Збройних Сил України в умовах проведення антитерористичної операції на Сході України.

Матеріали та методи дослідження.

Об'єкт дослідження – система організації стоматологічної допомоги військовослужбовцям Збройних Сил України в умовах проведення антитерористичної операції на Сході України.

Предмет дослідження – стоматологічна захворюваність військовослужбовців, обсяг медичної допомоги на етапах (рівнях) евакуації, матеріально-технічне та кадрове забезпечення стоматологічних підрозділів ЗС України в зоні збройного конфлікту на Сході України.

Системний аналіз проводився в ході особистої участі авторів в наданні медичної допомоги на всіх її рівнях, перевірок стану стоматологічної служби безпосередньо на території Донецької та Луганської областей, експертного опитування головних спеціалістів ВМКЦ, опрацювання обліково-звітної документації, що дозволило комплексно вивчити проблему організації системи надання стоматологічної допомоги військовослужбовцям у ЗС України в умовах проведення антитерористичної операції на Сході України.

Результати дослідження та їх обговорення. Під час четвертої хвили часткової мобілізації

встановлено, що на більшості полігонів та навчальних центрів ЗСУ відсутні штатні лікарі-стоматологи та, відповідно, не розгорнуті стоматологічні кабінети. Для надання невідкладної стоматологічної допомоги військовослужбовці, які проходили інтенсивну бойову підготовку в цих навчальних центрах, були закріплені за найближчими стоматологічними кабінетами військових частин та військових лікувальних закладів. В деякі навчальні центри, виходячи з реальної обстановки, були направлені групи військових стоматологів.

Відмічається дуже складна ситуація з стоматологічною захворюваністю серед мобілізованих військовослужбовців. Було оглянуто 1678 мобілізованих на 4 полігонах та

навчальних центрах: полігон «Дівички», 235 полігон «Широкий Лан», 199 НЦ ВДВ ЗСУ, 184 НЦ «Старичі». Виявлено, що серед оглянутих військовослужбовців 94,4% потребують санації порожнини рота. При цьому даний показник був майже однаковий в усіх категорій мобілізованих військовослужбовців, незалежно від їх військової спеціальності (табл. 1).

Наприклад, в Навчальному центрі «Дівички», де проходять підготовку артилеристи, потребували санації порожнини рота 96,47% з оглянутих військовослужбовців. В 184 НЦ «Старичі», де готують механізовані підрозділи, цей показник – 95,91%. Навіть у десантників, в 199 НЦ, лікування потребують 87,71% оглянутих мобілізованих військовослужбовців.

Таблиця 1

Результати профілактичних оглядів військовослужбовців 4 хвили часткової мобілізації в НЦ ЗСУ

Навчальний центр	Оглянуто	Потребують лікування	
		абс.	%
НЦ «Дівички»	368	355	96,47%
235 полігон «Широкий лан»	357	349	97,48%
199 НЦ ВДВ	415	364	87,71%
184НЦ «Старичі»	538	516	95,91%
Разом	1678	1584	94,40%

Четверта частина оглянутих військовослужбовців (25,06%) потребують хірургічного лікування, тобто видалення зубів та коренів, а кожен десятий мобілізований (11,74%) - зубного протезування. Слід зазначити, що близько третини оглянутих десантників мали б, при проходженні ВЛК, бути визнаними непридатними до служби в високомобільних десантних військах.

Штатні лікарі-стоматологи медичних рот бригад зуболікарську допомогу підпорядкованому особовому складу надавали лише епізодично та в обсязі невідкладної допомоги (видалення, розкриття субперіостальних абсцесів, розкриття кореневих каналів, тощо).

Встановлено, що лікарі-стоматологи медичних рот бригад, задіяних до проведення АТО, виконують свої функціональні обов'язки, переважно, в польових умовах та за межами постійних місць дислокації. Комплектно-табельне оснащення (комплект ЗВ) при проведенні АТО не застосовується. Тому в польових умовах стоматологічна допомога надається епізодично та в порядку невідкладної допомоги при гострих захворюваннях (гострий пульпіт, загострення періодонтиту, травма ЩЛД).

З початком АТО на Сході України, нами були внесені деякі зміни до вмісту комплекту ЗВ, які були закріплені відповідними наказами НГШ ЗСУ. Запропонований новий комплект для стоматології - набір стоматологічний

польовий (НСП). Основне призначення нового комплексу – забезпечення надання стоматологічної допомоги в польових умовах.

До комплексу НСП ввійшли: портативна стоматологічна установка та легке стоматологічне крісло, інвентарні та витратні сучасні матеріали та інструменти.

Проведений аналіз роботи стоматологічного кабінету однієї з бригад, задіяних в АТО. В стоматологічному кабінеті цієї бригади було прийнято 427 військовослужбовців з різними захворюваннями щелепно-лицевої ділянки (табл.2.)

Таблиця 2

Показники роботи стоматологічного кабінету N оамбр

Категорія пацієнтів	Прийнято	Діагностовано				
		карієс	пульпіт	періодонтит	захворювання парадонта	інші
Солдати/сержанти	374	71	98	170	23	12
Офіцери	53	16	10	16	4	7
Разом	427	87	108	186	27	19

Встановлено, що основне навантаження з надання стоматологічної допомоги військовослужбовцям в зоні проведення АТО на Сході України несуть стоматологічні кабінети 4 ВМГ. Загалом стоматологічними кабінетами військових мобільних госпіталів, станом на 01.01.2016 року, було прийнято 11494 пацієнтів з різноманітними захворюваннями щелепно-лицевої ділянки.

В загальній структурі прийнятих пацієнтів з стоматологічними захворюваннями переважають військовослужбовці рядового складу (солдати та сержанти) – 82,72%. Офіцерів було прийнято 1645 (14,31%). Крім того, лікарі-стоматологи ВМГ надають медичну допомогу цивільному населенню Донецької та Луганської областей. Було прийнято 341 пацієнт з цієї категорії, що складає 2,97% (табл. 3).

Таблиця 3

Показники роботи стоматологічних кабінетів ВМГ в зоні АТО

Стоматологічний кабінет	Прийнято пацієнтів			
	Всього	В тому числі		
		солдати/сержанти	офіцери	інші
59 ВМГ	3761	3062	587	112
61 ВМГ	2652	2177	366	109
65 ВМГ	796	689	84	23
66 ВМГ	4285	3580	608	97
Разом	11494	9508	1645	341

В структурі стоматологічних захворювань у військовослужбовців, яким була надана медична допомога в профільних кабінетах чотирьох ВМГ, переважали карієс та його ускладнені форми (пульпіт, періодонтит). Близько третини пацієнтів потребували хірургічного лікування, найчастіше видалення зубів та коренів. Більш складні амбулаторні хірургічні втручання проводилися в

297 випадках. В структурі хірургічних втручань, проведених лікарями стоматологічних кабінетів ВМГ, переважають розкриття субперіостальних абсцесів (44,11%) та атипові видалення ретенуваних «зубів мудрості» (16,16%). Останнім часом, відмічається зростання кількості шинувань при невогнепальних переломах нижньої щелепи (11,45%).

Для суттєвого покращення рівня стоматологічної допомоги в зоні АТО необхідно відновити штатні пересувні стоматологічні кабінети ЗСУ, які були безпідставно, на нашу думку, ліквідовані 10 років тому. На необхідності створення сучасних мобільних стоматологічних комплексів нами наголошувалося ще в 2011-2012 рр. [3].

В жовтні 2014 року нам вдалося розпочати роботу в зоні проведення АТО позаштатного

ПСК. Комплектування ПСК відбулося за рахунок залучення фахівців 59 ВМГ (водій та рентгенлаборант) та відрядження лікарів з інших військово-медичних закладів (УВМА, ВМКЦ ЦР).

Станом на 01.01.2016 року, зазначеним ПСК прийнято в зоні АТО 2256 пацієнтів із числа військовослужбовців ЗСУ, інших військових формувань та цивільного населення Луганської області (рис.1).

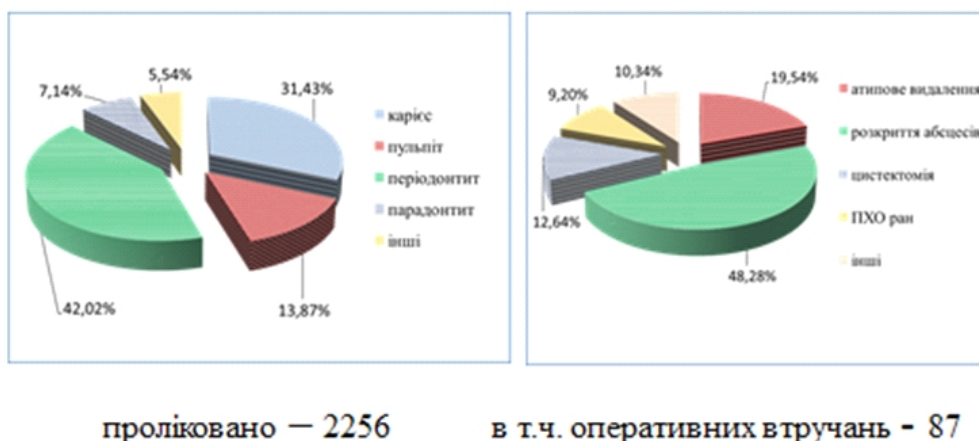


Рис. 1. Показники роботи ПСК ОТУ «Луганськ»

При цьому, кабінет постійно змінює своє місце розташування та надає стоматологічну допомогу, безпосередньо в місцях дислокації різних підрозділів.

Аналіз роботи цього кабінету свідчить про високу ефективність його застосування в різних військових підрозділах, в тому числі, і неподалік зони розмежування.

Враховуючи набутий досвід, були розроблені штат, принципи організації роботи та матеріального забезпечення ПСК. Це було відображено в методичних рекомендаціях «Організація роботи пересувного стоматологічного кабінету» [6].

Введення в зону проведення бойових дій на Сході України ПСК дозволило суттєво

покращили рівень стоматологічної допомоги військовослужбовцям, та наблизити її до місць розташування військових підрозділів, задіяних до проведення АТО.

Таким чином, в зоні проведення АТО створено нову функціонально-організаційну модель надання стоматологічної допомоги військовослужбовцям, яка представлена мережею стаціонарних та пересувних кабінетів. В залежності від особливостей функціонування, забезпечення та обсягу допомоги пораненим та стоматологічним хворим, зазначена модель передбачає розподіл залучених в АТО стоматологічних кабінетів на 3 типи, з робочою назвою «категорії» (рис.2).

Категорія	Підрозділ	Обсяг медичної допомоги, що надається			
		Терапевтична стоматологічна	Хірургічна стоматологічна	Медична допомога пораненим ЩІД	Стационарне лікування
III категорія	СтК медрбр	В скороченому обсязі	За невідкладними показами	І лікарська (І рівень)	-
II категорія	ПСК	В повному обсязі	Амбулаторна в повному обсязі	І лікарська (І рівень)	-
I категорія	СтК ВМГ	В повному обсязі	Амбулаторна в повному обсязі + стационарна	Кваліфікована (II рівень)	до 10 діб

Рис. 2. Модель стоматологічного забезпечення військовослужбовців ЗСУ в зоні АТО

Висновки

Стоматологічні підрозділи медичної служби ЗС України, в зоні проведення антитерористичної операції, працюють в умовах високої стоматологічної захворюваності військовослужбовців.

Введення в зону АТО позаштатних ПСК дозволило забезпечити високу мобільність стоматологічних підрозділів та наблизити якісну стоматологічну допомогу до більшості

військових підрозділів в зоні проведення бойових дій на Сході України.

Розроблена принципова модель надання стоматологічної допомоги військовослужбовцям в зоні АТО, яка дозволяє більш ефективно використовувати наявні ресурси та суттєво покращує якість лікування пацієнтів з захворюваннями щелепно-лицевої ділянки.

Література

1. Буртова Ю.О. Діяльність пересувного стоматологічного відділення з надання стоматологічної допомоги військовослужбовцям Збройних Сил України / Ю.О. Буртова // Сучасні аспекти військової стоматології : збірник наукових праць. - К., 2013. - С. 41-50.

2. Вrabіс В.І. Роль та місце пересувних стоматологічних кабінетів в умовах ведення бойових дій на Сході України: матеріали 3 Національного українського стоматологічного конгресу, 22-23 жовтня 2015 р., Київ / В.І. Вrabіс, О.В. Варченко, В.В. Коваленко // Новини стоматології. – 2015 - № 4 (85). – С.102.

3. Лихота А.М. Особливості організації ортопедичної стоматологічної допомоги в Збройних Силах України на мирний та воєнний час за результатами дослідницького командно-штабного навчання «Адекватне реагування 2011»/ А.М.Лихота, В.В.Коваленко // Проблеми військової охорони здоров'я. – Зб. наукових праць УВМА. – Випуск 32. -2012.- с. 67-74.

4. Лихота А.М. Стан та шляхи покращення стоматологічної допомоги військовослужбовцям, які беруть участь в антитерористичній операції на Сході України / А.М. Лихота, В.В. Коваленко // Український стоматологічний альманах. – 2016. - №1. – С.78-81.

5. Медичне забезпечення Збройних Сил України в антитерористичній операції: досвід та напрямки його удосконалення / В.Л.Савицький, В.П.Майданюк, О.М.Власенко [та інш.] // Військова медицина України.-2015. - № 1.- с. 5-11.

6. Організація роботи пересувного стоматологічного кабінету: методичні рекомендації/ А.М.Лихота, В.В.Коваленко, І.В.Федірко – К.:УВМА, 2015- 24 с.

7. Стан стоматологічної допомоги військовослужбовцям в зоні проведення антитерористичної операції на Сході України / А.М. Лихота, В.В.Коваленко, М.З. Лищишин, І.В.Федірко // Військова медицина України. - 2015.-№1. - с.30-35.

Науковий рецензент доктор медичних наук, професор Борисова І.В.